

SOSYAL ORGANİZASYON, AKRABALIK

Dr. B. Nilüfer Uluç

- Tüm toplumlarda insanlar sosyal bağlarla yaşırlar. Antropologlar tanınan bu bağları *ilişkiler* olarak adlandırır.
- Akrabalık ve aile ilişkileri toplumların evrensel insan deneyimlerinden elde edilen ilkeler üzerine kurulu çeşitli sosyal organizasyon biçimleridir.

Sosyal Organizasyon

- İnsanların akrabalarını tanımlama ve sınıflama usulleri ve bu sınıflamaların toplumsal davranış ve sosyal organizasyon ile bağlantılarını içeren akrabalık ilişkileri sosyal antropolojinin önemli bir araştırma konusudur.
- Sosyal organizasyon topluluk ya da grup içerisindeki çeşitli toplumsal gereksinimleri ve ilişkileri yoluna koyan, bu ilişkilere göre kurulan temel düzeni anlatır.

Akrabalık

Kan bağı, evlenme ya da duygusal olarak toplumun öteki üyelerinden ayrılan, sık dokunmuş ilişkiler ağı içerisinde karşılıklı yetki ve sorumluluklarla birbirine bağlı, ortak ya da benzer sosyo-kültürel özelliklere sahip kişilere akraba,

Akrabaların birbirlerine karşı olan durumları ve bunlara bağlı olarak ortaya çıkan sosyal organizasyona akrabalık,

Akrabalar arasındaki karşılıklı ilişki ve etkileşimle yetki ve sorumluluklar zincirine de akrabalık ilişkileri diyebiliriz.

- Akrabalık kuşaklararası toplumsal ilişkinin temelidir; zaman içinde teknik bilgilerin yanı sıra kişinin rolü, statüsü, ilişkileri ve zorunlulukları ile ilgili pek çok toplumsal bilginin aktarımı da bu yolla sağlanır. Kişinin dahil olduğu ilk toplumsal rol sistemidir.
- Akrabalık rolleri evrensel davranış düzenleyicileridir, dolayısıyla toplumsal yapı için evrensel anahtar konumundadır.

Sosyal organizasyon ve akrabalık çalışmasında sosyal

antropologların üç odağı vardır:

- Birincisi içinde ister yaşadığımız, ister araştırma yaptığımız o toplumun akrabalık tanımını nasıl adlandırdığını bilmek.
- Ardından akrabalık ağlarının yatay ve dikey soy ilişkilerine bakarak genişliği ve yönünü anlamak.
- Son olarak bireyler kişisel bağlarını oluşturmak, sürdürmek, toplumsal gruplara katılmak üzere akrabalık bağlarını kullanırlar. Üçüncü odak bu durumda kişinin akrabalık ilişkilerini nasıl kullandığını bulmaktır.

AKRABALIK İLİŐKI ve TÜRLEİ

- İnsanlar davranıőlarını başkalarıyla karşılaőtırma yoluyla kendi kendilerini algılama őekline göre düzenleme eğiliminde oldukları için, antropologlar farklı kültürlerdeki insanların kendi akrabalarını sınıflama tarzları ile ilgilenirler.

1- Kişileri birbirine yaklaştıran ve toplumun öteki üyelerinden ayıran bağlara göre

- Kan bağı ve buna bağlı olarak ortaya çıkan *kan akrabalığı* ya da *soy akrabalığı*
- Evlilik bağı ve buna bağlı olarak ortaya çıkan evlenme yoluyla akrabalık ya da *hısımlık*
- Psiko-sosyal, sosyo-ekonomik ve sosyo-kültürel bağlar ve buna bağlı olarak ortaya çıkan *manevi akrabalık*

2- Akrabalık bağının ortaya çıkış şekline göre

- Dođumla birlikte kişinin iradesi dışında gerçekleşen *temel akrabalık* ya da *tabii akrabalık* (Kan akrabalığı bu türdendir)
- Dođum sonrasında kişinin ya da akrabalarının iradesi ve tercihleri doğrultusunda gerçekleştirilen *tercihi* ya da *sonradan kazanılmış akrabalık* (Hısımlık ve manevi akrabalık bu grupta incelenebilir.)

3- Akrabalık statü ve ilişkilerindeki tercihe göre

A) Tek yanlı akrabalık: Ana ya da baba taraflarından birisinin akraba olarak kabul edilmesi ve ilişkilerin buna göre düzenlenmesidir. İki şekli vardır:

- **Ana hattı:** Miras ilişkilerinde, akrabalık kuruluşlarında soyun belirlenmesinde *anadan yana* olma ve akrabalık yapısının buna göre düzenlenmesi
- **Baba hattı:** Miras ilişkilerinde, akrabalık kuruluşlarında, soyun hesaplanmasında *babadan yana* olma ve akrabalık yapısının buna göre düzenlenmesi.

B) Çift yanlı akrabalık: Hem ana hattının hem de baba hattının yani anadan yanalığın ve babadan yanalığın birlikte kabul edildiği akrabalık sistemidir.

C) Tercihli akrabalık: Kişinin ana hattını ya da baba hattını izlemesinde kendi serbest iradesi ve tercihi söz konusudur.

Akrabalığın işlevleri

- Toplumsal örgütlenme işlevi vardır. Özellikle küçük ölçekli toplumlarda, grup üyeliğinin birinci koşuludur.
- Siyasi bir işlevi vardır. Farklı gruplar arası ittifaklar, evlilikler, grupların kendi iktidar alanlarını genişletme ve potansiyel müttefikler edinme yoludur.
- Ekonomik bir işlevi vardır. Kaynaklara erişim hakkı verir, işgücü temeli sağlar.